

การศึกษาลักษณะภายในและลักษณะภายนอกของโรงเรียนชุมชนในภาคกลาง
ตามแนวความคิดการศึกษาชุมชน

นายเกียรติยศ กุลเดชชัยชาญ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการ ความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-17-4018-2

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**A STUDY OF THE INTERNAL AND EXTERNAL CHARACTERISTICS
OF CENTRAL REGION COMMUNITY SCHOOLS BASED ON TO THE
CONCEPT OF COMMUNITY EDUCATION**

Mr. Kaitiyot Kuldejchaichan

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Non-Formal Education
Department of Educational Policy, Management and Leadership**

Chulalongkorn University

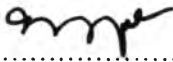
Academic Year 2005

ISBN 974-17-4018-2

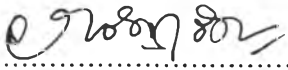
481786

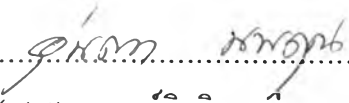
หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาลักษณะภายในและลักษณะภายนอกของโรงเรียนชุมชนใน
ภาคกลางตามแนวความคิดการศึกษาชุมชน
โดย นายเกียรติยศ กุลเดชชัยชาญ
สาขาวิชา การศึกษานอกระบบโรงเรียน
อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์กิตติคุณ อุ่นตา นพคุณ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. พงษ์สิทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. อาชญญา รัตนอุบล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ อุ่นตา นพคุณ)

..... กรรมการ
(ดร. ชัยยศ อิมสุวรรณ)

เกียรติยศ ฤๅเดชชัยชาญ : การศึกษาลักษณะภายในและลักษณะภายนอกของโรงเรียนชุมชนในภาค
กลางตามแนวความคิดการศึกษาชุมชน (A STUDY OF THE INTERNAL AND EXTERNAL
CHARACTERISTICS OF CENTRAL REGION COMMUNITY SCHOOLS BASED ON TO
THE CONCEPT OF COMMUNITY EDUCATION) อ.ที่ปรึกษา : ศาสตราจารย์กิตติคุณ อุ่นคา
นพคุณ. 247 หน้า. ISBN 974-17-4018-2

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะภายในและลักษณะภายนอกของโรงเรียนชุมชน
ในภาคกลางตามแนวความคิดการศึกษาชุมชนโดยจำแนกตามขนาดของโรงเรียนคือขนาดใหญ่ ขนาด กลางและขนาด
เล็ก 2) เพื่อเปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างกันของลักษณะภายในและลักษณะภายนอกของโรงเรียนชุม
ชนแต่ละขนาด 3) เพื่อสังเคราะห์คุณลักษณะที่ส่งเสริมให้เป็นโรงเรียนชุมชนและคุณลักษณะที่เป็นอุปสรรคของโรง
เรียนชุมชนแต่ละขนาด ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ กลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนจำนวน
15 คน และกลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่จำนวน 14 คน โดยใช้เครื่องมือวิจัย คือ แบบศึกษาเอกสารและแบบสัมภาษณ์ โดย
วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาลักษณะภายในของโรงเรียนชุมชน ก) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน
และชุมชนพบว่า ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ประชาชนชาวบ้าน ชาวบ้านและพระสงฆ์มีส่วนร่วมในโรงเรียนโดยสนับสนุนเงิน
สื่อและกิจกรรม ให้ความคิดเห็น เป็นวิทยากรกรรมการสถานศึกษา ข) ด้านการพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนพบว่า
บุคลากรส่วนใหญ่ไม่เข้าหาชุมชน ค) ด้านบทบาทของครูพบว่าครูจัดการสอนให้สอดคล้องกับชุมชนได้ ครูเป็นผู้ให้
คำปรึกษาและวิทยากรแก่ชุมชน ง) ด้านการจัดกิจกรรมและหลักสูตร 4 ด้าน โรงเรียนจัดได้ตามความพร้อมของแต่ละ
โรงเรียน ส่วนผลการศึกษาลักษณะภายนอกของโรงเรียนชุมชน ก) ด้านบทบาทและคุณสมบัติของผู้นำชุมชนพบว่า
ให้ความคิดเห็นและเงินทุน มีมนุษยสัมพันธ์ดีและเป็นคนในท้องถิ่น ข) ด้านแหล่งทรัพยากรชุมชนพบว่าโรงเรียนนำ
คน องค์กรและธรรมชาติในชุมชนมาใช้ได้เหมาะสม ค) ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับผู้นำชุมชนพบว่าชุมชน
เมืองความสัมพันธ์ไม่ดี ง) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและคนในชุมชนพบว่าเฉพาะคนชุมชนเมืองเข้าร่วมกิจกรรม
โรงเรียนน้อย 2) ผลเปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างกันของลักษณะภายในและภายนอกพบว่าขนาด
ของโรงเรียนมีผลต่อลักษณะภายในโรงเรียน เฉพาะในประเด็นคนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมต่อกิจกรรมการบริหาร
งานในโรงเรียนและการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้บุคลากร และพบว่าขนาดของโรงเรียนมีผลต่อลักษณะภายนอก
โรงเรียน เฉพาะในประเด็นบทบาทของผู้นำชุมชนต่อการจัดกิจกรรมในโรงเรียนและความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุม
ชนกับผู้นำชุมชน 3) คุณลักษณะที่ส่งเสริมให้เป็นโรงเรียนชุมชนได้แก่ ก) บุคลากรโรงเรียนเป็นคนท้องถิ่นและเข้าหา
ชุมชน ข) คนในชุมชน ความยอมรับโรงเรียน ค) การสนับสนุนจากผู้ปกครอง คนในชุมชนและองค์กรในชุมชน ง)
ความพร้อมด้านอาคาร สถานที่และสิ่งของ ในส่วนคุณลักษณะที่เป็นอุปสรรคของโรงเรียนชุมชนได้แก่ ก) ภาระงาน
บุคลากรมีมาก ข) ความสัมพันธ์ที่ไม่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนเมือง ค) โรงเรียนขาดบุคลากรและงบประมาณในการ
สอนวิชาชีพ ง) โรงเรียนขาดการติดตามและประเมินผลกิจกรรมร่วมกับและชุมชน

ภาควิชา.....นโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา... ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา.....การศึกษานอกระบบโรงเรียน..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา 2548

4683658327 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEY WORD :NON-FORMAL EDUCATION/COMMUNITY EDUCATION/COMMUNITY SCHOOL

KAITTIYOT KULDEJCHAICHAN : A STUDY OF THE INTERNAL AND EXTERNAL CHARACTERISTICS OF CENTRAL REGION COMMUNITY SCHOOLS BASED ON TO THE CONCEPT OF COMMUNITY EDUCATION. THESIS ADVISOR : PROF. OONTA NOPAKUN . 247 pp. ISBN : 974-17-4018-2

The purposes of this research were 1) to study the internal and external characteristics of Central Region Community Schools , in 3 different school sizes . i.e. large , intermediate and small , according to the concept of Community Education . 2) to compare and contrast the two kinds of characteristics according to the mentioned sizes and 3) to build up supportive and obstructive characteristics of Community Schools of each size. The study was conducted by using two Qualitative Research Methods : deep interview research via two interrogating forms and documentary research via two checklists. The samples were 1) a group of 15 directors and teachers and 2) a group of 14 community leaders. Data were analyzed with Content Analysis.

The research results are as follows. 1) Concerning the internal characteristics of Central Region Community Schools , it is found that a) parents , former students , local philosophers , community members and monks participate in school activities , by supporting money and other necessary materials , exchanging ideas for development and serving on school commissions ; b) most of the school personnel does not turn to their communities and c) the schools can provide community – developing activities and proper education relevant to their communities , depending on their readiness. With regard to the external characteristics of Central Region Community Schools , it is found that a) the community leaders contribute ideas about administration as well as budget to their schools and have good relations with them ; b) the schools can use their personnel and natural resources appropriately ; c) the leaders of urban communities have bad relations with their community members and d) urban community members take little part in their schools' activities. 2) the comparing and contrasting result reveals that the size of a school does have a) an internal effect on the point of community members participating in school administration and the point of school personnel training and b) an external effect on the point of community leaders participating in school activities and the point of the relationship between community members and their leaders. 3) The supportive characteristics of community schools are the characteristics that a) school personnel is local and turns to their communities ; b) community members acknowledge their schools' significance ; c) parents , community members and community organizations offer community support ; and d) the schools have buildings and materials fully available. The obstructive characteristics of community schools are the characteristics that a) the school personnel bears too heavy duty ; b) the schools do not have good relation with urban communities ; c) the schools lack vocational personnel and budget and d) the schools lack monitoring and evaluating activities undertaken in collaboration with their communities.

Department.....Educational policy , Management and leadership...Student's signature...*Kaittiyot Kuldejchaichan*

Field of study.....Non – Formal Education.....Advisor's signature...*Oonta Nopakun*

Academic year 2005

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์กิตติคุณ อุ่นตา นพคุณ อย่างสูงที่ให้ความเมตตา รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาในการวิจัยครั้งนี้และให้ความกรุณาดูแลเอาใจใส่ ให้การสนับสนุน ให้ข้อเสนอแนะและให้แนวทางในการดำเนินงานวิจัย รวมถึงเป็นผู้ถ่ายทอดแนวคิดและจิตวิญญาณของครูที่ดีให้กับผู้วิจัยเสมอมา

กราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อลิศรา ชูชาติ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ และ อาจารย์ ดร. วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา ที่ให้ความกรุณาตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย และกราบขอบพระคุณ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. อาชัญญา รัตนอุบล และ ดร. ชัยยศ อิมสุวรรณ์ ที่ให้ความกรุณาให้คำแนะนำและให้แนวคิดเพิ่มเติมทำให้งานวิจัยนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ นายพนมฉัตร สิทธิหมั่นเปี่ยม นายสมศักดิ์ แก้วคำ รวมถึงพี่ๆ เพื่อนๆ และน้องๆ ที่เรียนร่วมกันมา ที่ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในการวิจัย ให้คำแนะนำต่างๆ และให้กำลังใจ ตลอดช่วงทำงานวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่สำนักงานเทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในชุมชนกลุ่มตัวอย่างทุกท่าน รวมถึงชาวบ้านในพื้นที่ทุกคนที่ให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยจนทำให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อคุณแม่อย่างสูง ที่อดทน ฝ่าเถียงคู่ อบรมสั่งสอนและสนับสนุนลูกคนนี้อย่างเต็มที่ จนสำเร็จการศึกษาในระดับมหาบัณฑิตได้

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. สุรกุล เจนอบรม ผู้เป็นเสมือนแรงผลักดันสำคัญของผู้วิจัย ให้สนใจที่จะศึกษาในศาสตร์การศึกษานอกระบบโรงเรียน เพราะแนวความคิด จิตใจ การกระทำและคำพูดของท่าน ที่เป็นตัวอย่างของครูที่ดีในสังคมไทย ซึ่งผู้วิจัยจะจดจำไว้ในความทรงจำตลอดไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ป
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ

บทที่

1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
ขอบเขตการวิจัย.....	9
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	9
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	12
2 วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาชุมชน.....	14
ความหมายของการศึกษาชุมชน.....	14
แนวคิดการศึกษาชุมชน.....	15
ปรัชญาของการศึกษาชุมชน.....	17
ประวัติการศึกษาชุมชนในต่างประเทศ.....	21
ปัจจัยสำคัญในการเลือกชุมชนเพื่อการศึกษาชุมชน.....	24
สถาบันทางสังคมที่มีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน.....	24
กระบวนการพัฒนาของการศึกษาชุมชน.....	27
ผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาชุมชน.....	28
ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนชุมชน.....	29
ความหมายของโรงเรียนชุมชน.....	29
ความแตกต่างของการศึกษาชุมชนและโรงเรียนชุมชน.....	30
แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน.....	30

ประเภทของโรงเรียนชุมชน.....	32
องค์ประกอบของโรงเรียนชุมชน.....	36
การเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนทั่วไปกับโรงเรียนชุมชน.....	37
จุดมุ่งหมายของโรงเรียนชุมชน.....	38
หลักการในการดำเนินโครงการโรงเรียนชุมชน.....	39
องค์ประกอบที่ทำให้โรงเรียนชุมชนประสบความสำเร็จ.....	39
ประโยชน์ของโรงเรียนชุมชน.....	45
โรงเรียนชุมชนในต่างประเทศ.....	46
บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมกับโรงเรียน.....	47
แนวทางความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน.....	48
แนวทางการจัดการศึกษาในวิถีของชุมชน.....	53
รูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชนในการจัดการศึกษา.....	54
ตอนที่ 3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เกี่ยวข้องกับ การศึกษาชุมชนและการบริหารจัดการศึกษาขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น.....	60
ตอนที่ 4 โครงสร้างการบริหารเขตพื้นที่การศึกษาที่สัมพันธ์กับ แนวคิดโรงเรียนชุมชน.....	64
ตอนที่ 5 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชน.....	71
ตอนที่ 6 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง.....	74
ตอนที่ 7 รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชุมชนและโรงเรียนชุมชน.....	89
ตอนที่ 8 กรอบแนวความคิดในการวิจัย.....	97
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	100
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสาร.....	100
ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดประชากรและตัวอย่าง.....	100
ขั้นตอนที่ 3 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย.....	105
ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	106
ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	107
ขั้นตอนที่ 6 การเสนอผล.....	108

4 ผลการศึกษาลักษณะภายในและลักษณะภายนอกของโรงเรียนชุมชนในภาคกลาง	
ตามแนวความคิดการศึกษาชุมชน.....	109
ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก.....	110
ตอนที่ 2 ลักษณะภายในของโรงเรียนที่จะส่งผลต่อการปฏิบัติงานของ	
โรงเรียนชุมชน.....	115
โรงเรียนสุพรรณภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี.....	116
โรงเรียนวัดไทรใหญ่ อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี.....	124
โรงเรียนวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม.....	134
ตอนที่ 3 ลักษณะภายนอกของโรงเรียนที่จะส่งผลต่อการปฏิบัติงาน	
ของโรงเรียนชุมชน.....	150
โรงเรียนสุพรรณภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี.....	150
โรงเรียนวัดไทรใหญ่ อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี.....	154
โรงเรียนวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม.....	160
ตอนที่ 4 การเปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างของลักษณะภายใน	
และลักษณะภายนอกของโรงเรียนชุมชน.....	169
ตอนที่ 5 คุณลักษณะที่ส่งเสริมให้เป็นและคุณลักษณะที่เป็นอุปสรรคของ	
โรงเรียนชุมชน.....	183
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	188
สรุปผลการวิจัย.....	190
อภิปรายผล.....	212
ข้อค้นพบใหม่จากการวิจัย.....	223
ข้อเสนอแนะ.....	224
รายการอ้างอิง.....	227
ภาคผนวก.....	234
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	247

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การเปรียบเทียบของโรงเรียนทั่วไปกับโรงเรียนชุมชน.....	37
2	แนวคิดความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน.....	48
3	จำนวนห้องเรียนและนักเรียนโรงเรียนสุพรรณภูมิ ปีการศึกษา 2546.....	77
4	จำนวนบุคลากร โรงเรียนสุพรรณภูมิ ประจำปีการศึกษา 2546.....	77
5	ประมาณการรายรับโรงเรียนสุพรรณภูมิ ปีการศึกษา 2545.....	78
6	ประมาณการรายจ่ายโรงเรียนสุพรรณภูมิ ปีการศึกษา 2546.....	78
7	จำนวนรายได้ผู้ปกครองโรงเรียนสุพรรณภูมิ ปีการศึกษา 2546.....	80
8	จำนวนนักเรียนโรงเรียนวัดไทรใหญ่ ปีการศึกษา 2546.....	81
9	จำนวนบุคลากรโรงเรียนวัดไทรใหญ่ ปีการศึกษา 2546.....	82
10	ประมาณการรายรับโรงเรียนวัดไทรใหญ่ ปีการศึกษา 2546.....	82
11	ประมาณการรายจ่ายโรงเรียนวัดไทรใหญ่ ปีการศึกษา 2547.....	82
12	จำนวนนักเรียนโรงเรียนวัดบางน้อย ปีการศึกษา 2545.....	85
13	จำนวนบุคลากรโรงเรียนวัดบางน้อย ปีการศึกษา 2545.....	86
14	ประมาณการรายรับโรงเรียนวัดบางน้อย ปีการศึกษา 2547.....	86
15	ประมาณการรายจ่ายโรงเรียนวัดบางน้อย ปีการศึกษา 2547.....	86
16	จำนวนโรงเรียนที่มีความพร้อมที่ตอบรับจะเข้าร่วมโครงการ โรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.....	101
17	การกระจายตัวของโรงเรียนที่เป็นประชากรตามภูมิภาค.....	104
18	จำนวนโรงเรียนที่ตอบรับเข้าร่วมโครงการโรงเรียนปฏิรูป การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติในพื้นที่ภาคกลางที่บุคลากร ภายในโรงเรียนเป็นครูต้นแบบหรือครูแห่งชาติ.....	105
19	การเปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างของ ลักษณะภายในและลักษณะภายนอกของโรงเรียนชุมชน.....	170

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	ขั้นตอนหรือกระบวนการพัฒนาของการศึกษาชุมชน.....	27
2	การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเด็ก.....	56
3	การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเด็กเพื่อชุมชน.....	58